

УДК 378:615.1

Людмила Коновалова

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

ORCID ID 0000-0003-2112-227X

DOI 10.24139/2312-5993/2018.05/112-119

ТЕНДЕНЦІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАРМАКОЕКОНОМІКИ МАЙБУТНІХ ПРОВІЗОРІВ

У статті здійснено аналіз тенденцій модернізації освітнього процесу викладання економічних дисциплін, інтегрованих модернізаційних змін у викладанні економічних дисциплін у системі вищої медичної і фармацевтичної освіти для вдосконалення методики навчання фармакоеконіки майбутніх провізорів. Проаналізовано досвід проектування освітнього процесу навчання фармакоеконіки у вищих навчальних закладах й окреслено перспективи вдосконалення освітнього процесу і розробки методики навчання фармакоеконіки та її впровадження у практику вищих навчальних закладів.

Ключові слова: фармакоеконіка, майбутні провізори, організація навчання, методика викладання, фармацевтична галузь.

Постановка проблеми. Модернізація змісту професійної підготовки сучасних провізорів як цілісного системного педагогічного процесу включає системне вдосконалення методики навчання фармакоеконіки для здійснення ефективного супроводу пацієнтів у майбутній професійній діяльності на засадах фармацевтичної опіки. В основі якісного лікарського забезпечення є якісна підготовка фармацевтичних кадрів до майбутньої професійної діяльності на засадах інтегрованого впровадження інноваційних проектів застосування ефективних медичних технологій та раціональної фармакотерапії.

Аналіз актуальних досліджень. Формування готовності до реалізації компетенцій із фармакоеконіки забезпечує комплексну готовність до майбутньої професійної діяльності провізорів, а саме: ефективний супровід пацієнтів на засадах соціальної фармації та фармацевтичної опіки. Упровадження інноваційних технологій в освітню практику є необхідним для модернізації змісту і структури професійної підготовки сучасних провізорів як цілісного системного педагогічного процесу [5, с. 7].

Проблемі вдосконалення викладання економічних дисциплін у вищих навчальних закладах присвячено наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених: В. Анташової, О. Ареф'євої, М. Блауга, І. Балягіна, М. Богорад, М. Бондаренко, М. Брауна, Г. Вознюк, Г. Воскобойнікової, А. Загородній, Г. Ковальчук, М. Кизима, С. Маторина, С. Мочерного, П. Орлова, Е. Соловйова та ін.; фармакоеконічної підготовки майбутніх провізорів – наукові праці: Б. Громовика, А. Немченко, С. Кобиної,

О. Посилкіної, I. Alabbadi, Q. Alefan, Sh. Allmam, C. Anderson, I. Bates, D. Beck, N. Mhaidat, T. Mukattash, K. Rascati та ін.

Проблему вдосконалення навчання фармакоeкономіки досліджено у працях: В. Безрукова, О. Богдан, Ю. Гріненко, О. Заліської, С. Занько, Т. Захаренкової, І. Козловського, А. Крилова, Е. Крилова, Л. Купраш, Л. Легкої, О. Леснічої, І. Мудрака, С. Нагибович, М. Слабого, А. Симанович, Б. Парновського, Ю. Пищенко, О. Яковлевої та ін.

На межі третього тисячоліття прискорений розвиток науково-технічного прогресу надає нові можливості створення якісно нових лікарських засобів на основі поєднання біоінженерних та фармацевтичних технологій. Водночас світову наукову спільноту і громадськість об'єднує ідея створення соціально доступної системи лікарського забезпечення, набув розвитку новий напрям фармацевтичної науки і практики – соціальна фармація [3, с. 4].

Система лікарського забезпечення повинна бути соціально орієнтованою, отже фармакоeкономічно обґрунтованою й доступною для населення. За умови ефективного соціального партнерства на основі фармакоeкономічних обґрунтувань лікарського супроводу пацієнтів можна ефективно задіяти соціальне страхування. На допомогу прийде фармацевтична опіка, яка на сьогодні вже здійснюється провізорами в аптечних установах [3, с. 9].

Аналізуючи гіпотетико-дедуктивну модель викладання економічних дисциплін у вищих навчальних закладах, М. Блауг узагальнює, що у випадку з прогнозом починаємо пояснення з універсального закону й набору початкових і з них за допомогою дедукції виводимо твердження про невідому подію, прогнози часто використовуються для того, щоб перевірити, чи спрацює універсальний закон. Уява про повну логічну симетрію між природою передбачення і природою пояснення отримало назву тези симетрії, і є ядром гіпотетико-дедуктивної моделі пізнання. Відмінністю моделі є те, що не використовуються інші способи логічного міркування крім дедукції. Універсальні закони, які використовуються при поясненні, не є результатом індуктивного узагальнення часткових випадків, це лише гіпотези, які можна перевірити, використовуючи їх для прогностичного проектування конкретних подій [1, с. 46].

Мета статті полягає у здійсненні системного аналізу й узагальненні тенденцій модернізації освітнього процесу викладання економічних дисциплін для вдосконалення методики навчання фармакоeкономіки майбутніх провізорів.

Завдання дослідження:

1) проаналізувати досвід проектування освітнього процесу навчання фармакоeкономіки в закладах вищої освіти;

2) окреслити перспективи вдосконалення освітнього процесу й розробки методики навчання фармакоекономіки та її впровадження у практику закладів вищої освіти.

Методи дослідження визначалися поставленими завданнями, зокрема було застосовано методи науково-теоретичного рівня, що передбачали теоретичний аналіз наукової літератури з педагогіки, психології, здійснення системного аналізу педагогічного досвіду методик викладання економічних навчальних дисциплін та методики навчання фармакоекономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів.

Виклад основного матеріалу. У системі фармакоекономічної підготовки майбутніх провізорів у вищих навчальних закладах актуальним є комплексне використання гуманістичного, системного, компетентнісного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, фармакоекономічного та інтегрованого підходів, що забезпечує системне введення в освітній процес інноватики фармацевтичної галузі, організації фармацевтичної справи на засадах упровадження сучасних проектів модернізації фармацевтичного виробництва, належних фармацевтичних практик лікарського забезпечення відповідно до міжнародних стандартів якості й безпеки лікарських засобів, що, безсумнівно, забезпечує економічну ефективність фармацевтичного виробництва, оптової, роздрібної реалізації й медичного застосування для підвищення якості лікарського забезпечення населення [3, с. 17].

У сучасних умовах структурно-інноваційного розвитку економіки України, поширення глобалізаційних процесів, прискорення змін та ускладнення зовнішнього середовища успішна реалізація стратегічних цілей національних товаровиробників значною мірою залежить від ефективного використання наявних інформаційних ресурсів та створення дієвої системи реалізації обраних стратегічних альтернатив [3, с. 4].

У контексті забезпечення доступності лікарських засобів для широких верств населення фармацевтичним підприємствам-виробникам, а також підприємствам, які здійснюють оптову й роздрібну торгівлю фармацевтичної продукції необхідно постійно знижувати собівартість фармацевтичних продуктів і послуг, що потребує ефективних підходів менеджменту організації фармацевтичної діяльності для підвищення її економічної ефективності [3].

Саме проектний менеджмент, за визначенням сучасних науковців, реалізує впровадження інноваційних розробок в умовах сучасного фармацевтичного виробництва. Необхідність упровадження в освітній процес підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі викладання основ проектного менеджменту для реалізації інноваційних галузевих технологій зумовлено стратегіями розвитку сучасних фармацевтичних підприємств та фармакоекономічного обґрунтування доцільності фармацевтичної діяльності [3; 4; 5; 6].

Сучасні науковці розглядають розвиток функцій контролінгу інтегровано з розширенням сфери логістичної діяльності, її видів: закупівельної логістики, виробничої логістики, дистрибуції, логістики запасів, логістики складування, інформаційної логістики, транспортної логістики, що забезпечують зниження витрат і собівартості продуктів, отже в системі фармакоекономічних досліджень обґрунтування доступності фармацевтичного продукту широким верствам населення [6; 7; 8].

Логістичний підхід до управління підприємством базується на формуванні та впровадженні у виробничу діяльність, на основі використання різноманітних мікрологістичних систем, сучасних зарубіжних тенденцій розвитку на основі концепцій – «Just-in-time», «Kanban», «MRP» для планових та контролювальних поточкових процесів. В їх основу покладено розуміння того факту, що для будь-якого підприємства центральним є питання прибутковості в результаті найкращого задоволення потреб споживачів. При цьому основна увага спрямовується на клієнта, споживача та виконуються його запити в найкоротші терміни і з мінімальними витратами для підприємства [8; 9].

Фармакоекономічні дослідження належать до важливих механізмів вирішення проблеми раціоналізації використання фінансових ресурсів при одночасному підвищенні ефективності та якості медичної допомоги. Показники фармакоекономічного аналізу в конкретній клінічній ситуації використовуються для вибору найбільш прийнятливої методи лікування з урахуванням його ефективності та вартості [8].

Економічною оцінкою певного методу лікування є співставлення витрат на лікування з його ефективністю. У зв'язку з тим, що ефективність лікування можна оцінювати за різними критеріями (наприклад, за показниками здоров'я, збільшення тривалості життя, покращення його якості), існує кілька методів її економічної оцінки [8].

Стандарти надання медичної допомоги, протоколи ведення пацієнтів, перехід на практику обрахунку за клініко-статистичними групам (КСГ) повинні сприяти підвищенню якості медичної допомоги [7–10].

Основним підходом до економічного обґрунтування стандартизації і роботи за КСГ є комплексний аналіз ефективності, безпеки й економічної ефективності медичних технологій, що отримав назву клініко-економічного аналізу [7].

Клініко-економічний аналіз поєднує методологію порівняльної оцінки якості двох і більше методів профілактики, діагностики, лікування ліками на основі комплексного обліку результатів медичного втручання і витрат на його виконання [7–10].

У зарубіжній літературі найбільш близьким за змістом є термін «economical evaluation» («економічна оцінка медичних технологій/програм») [7–10].

Клініко-економічний аналіз (КЕА) розглядається як інструмент вибору з декількох технологій, які можуть використовуватися в одній ситуації, найбільш раціональній на основі порівняльної оцінки ефективності й вартості альтернатив [7–10].

Відповідно до кваліфікаційної характеристики провізор є експертом із питань раціонального використання ліків і забезпечує лікарів, керівників охорони здоров'я доказовою інформацією про ефективність витрат на медичні технології та підвищує якість фармацевтичної допомоги [7–10].

Згідно з прийнятою Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій», фахівець повинен бути компетентним, мати спеціалізовані концептуальні знання, які набуті у процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень галузі.

Інноваційні зміни у викладанні економічних дисциплін у системі вищої освіти, а саме у класичних університетах повинні впроваджуватись у фахову підготовку майбутніх провізорів для вдосконалення формування їх професійної компетентності, професійної готовності до застосування інноваційних інтегрованих економічних підходів і принципів у вирішенні завдань фармакоекономічного обґрунтування ефективної раціональної фармакотерапії [3; 5; 6]

Система викладання економічних дисциплін фахової підготовки провізорів у вищих навчальних закладах включає навчальні дисципліни: основи економіки; фармакоекономіка.

Навчання фармакоекономіки як інтегрованої науки у фаховій підготовці майбутніх провізорів зумовлює оптимізацію педагогічного процесу та модернізацію змісту з упровадженням інноваційних змін у галузі економіки, а саме: використання методологічних підходів і принципів для зниження собівартості виробництва й вартості постачання фармацевтичної продукції, проектного менеджменту, контролінгу економічних показників ефективності виробництва, логістичних інновацій та ефективного стратегічного управління на фармацевтичних підприємствах для досягнення конкурентоспроможності на фармацевтичному ринку, включення фармацевтичних препаратів, доступних для широких верств населення, у формулярний перелік. Введення у навчальний курс фармакоекономіки комплексного фармакоекономічного аналізу, від етапу розробки і провадження у виробництво нових лікарських засобів на основі фармакоекономічного обґрунтування переваг терапевтичної ефективності, безпеки застосування та доступності для пацієнтів.

Формування в майбутніх провізорів професійної готовності до застосування комплексу методів фармакоекономічного аналізу для вдосконалення лікарського забезпечення населення. Для ефективного впровадження інноваційних змін в освітній процес доцільно доповнити змістові модулі й

розробити схему поетапного застосування методики навчання фармакоєкономіки майбутніх провізорів у вищих навчальних закладах.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз досвіду проектування освітнього процесу навчання фармакоєкономіки у вищих навчальних закладах дозволяє узагальнити передові тенденції модернізації освітньої практики викладання економічних дисциплін та фармакоєкономіки зокрема, вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку майбутніх провізорів та окреслити перспективи вдосконалення освітнього процесу й розробки методики навчання фармакоєкономіки.

Визначено концептуальні засади проектування методики вивчення фармакоєкономіки у процесі підготовки майбутніх провізорів у вищих навчальних закладах на основі комплексного застосування методу клініко-економічного аналізу, логістичного та фармакоєкономічного підходів і принципів раціональної фармакотерапії й соціальної фармації, що забезпечують удосконалення педагогічного процесу, шляхом упровадження універсальних стандартів системи управління якістю, проектного та ризик менеджменту, а також стандартів інших систем ефективного управління підприємством, які сприяють формуванню й розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців галузі, отже комплексної готовності до майбутньої професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блауг, М. (2004). *Методология экономической науки, или как экономисты объясняют*. М.: НП Журнал «Вопросы экономики» (Blauh, M. (2004). *Methodology of economic science, or how economists explain*. М.: Journal "Issues of economics").
2. Деренська, Я. М. (2010). Теоретичні підходи до оцінки ефективності проектного менеджменту в умовах фармації. *Фармацевтичний часопис*, 2 (14), 58–63 (Derenska, Ya. M. (2010). Theoretical approaches to evaluation of the project management in conditions of pharmacy. *Pharmaceutical journal*, 2 (14), 58–63).
3. Воскобойнікова, Г. Л. (2016). *Концептуальні основи фармацевтичної інноватики у промисловій практиці. Серія: «Майстерні магістеріуму»*. Київ (Voskoboinikova, H. L. (2016). *Conceptual basis of pharmaceutical innovation in manufacturing practice. Series: "Magisterium workshops"*. Kyiv).
4. Гой, А. М., Воскобойнікова, Г. Л., Гапон, Н. В. (2016). Концептуальні підходи до визначення методології проектного менеджменту сучасного фармацевтичного виробництва парентеральних лікарських форм на основі рекомбінантних білків. *Фармаком*, 2, 63–70 (Hoi, A. M., Voskoboinikova, H. L., Hapon, N. V. (2016). Conceptual approaches to the definition of methodology of project management of modern pharmaceutical production of parenteral medicinal forms based on recombinant proteins. *Farmakom*, 2, 63–70).
5. Мороз, В. М., Гумінський, Ю. Й., Фоміна, Л. В., Полесья, Т. Л. (2015). Проблеми та перспективи вищої медичної освіти у реалізації Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я України. *Проблеми та перспективи вищої медичної освіти у реалізації Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я України: тези доповідей навчально-методичної конференції м. Вінниця, 25 березня 2015 року*, (сс. 2–6) (Moroz, V. M., Huminskyi, Yu. J., Fomina, L. V., Polesia, T. L. (2015). Problems and prospects of higher medical education in realization of the National strategy of reforming

the health care system of Ukraine. *Problems and prospects of higher medical education in the implementation of the National strategy for the reform of the health care system of Ukraine: Abstracts of the Vinnytsia Methodological Conference, March 25, 2015*, (pp. 2–6)).

6. Воскобойнікова, Г. Л., Довжук, В. В., Довжук, Н. Ш., Коновалова, Л. В., Рудик, А. В. (2017). Проектування методик і технологій інтегрованого адаптивного навчання у процесі магістерської підготовки майбутніх провізорів. *Матеріали III Міжнародної конференції з адаптивних технологій управління навчанням ATL – 2017*, (сс. 33–34). ДВНЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Одеса (Voskoboinikova, H. L., Dovzhuk, V. V., Dovzhuk, N. Sh., Konovalova, L. V., Rudyk, A. V. (2017). Designing techniques and technologies of integrated adaptive learning in the process of master's training of the future pharmacists (Proceedings of the III International Conference on Adaptive Learning Management Technologies ATL–2017, (pp. 33–34). SHEL "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy". Odesa).

7. *Фармацевтична логістика*. (2008). Харків: Золоті сторінки (*Pharmaceutical logistics*. (2008). Kharkiv: Golden Pages).

8. *Фармакоеконічний аналіз*. Режим доступу: <http://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/288/farmakoeconomichnij-analiz> (*Pharmacoeconomic analysis*. Retrieved from: <http://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/288/farmakoeconomichnij-analiz>

9. Яковлева, О. С. (2015). *Фармакоеконіка у питаннях та відповідях: навч. посіб. для провізорів-інтернів*. Запоріжжя (Yakovleva, O. S. (2015). *Pharmacoeconomics in questions and answers: Teach. manual for pharmacists-interns*. Zaporizhzhia).

10. Bustacchini, S., Consonello, A., Onder, G. et al. (2009). Pharmacoeconomics and Aging. *Drugs & Aging*, 26, 75–87.

РЕЗЮМЕ

Коновалова Людмила. Тенденции модернизации образовательного процесса преподавания экономических дисциплин и совершенствования методики обучения фармакоэкономики будущих провизоров.

В статье осуществлен анализ тенденций модернизации образовательного процесса преподавания экономических дисциплин, интегрированных модернизационных изменений в преподавании экономических дисциплин в системе высшего медицинского и фармацевтического образования для совершенствования методики обучения фармакоэкономики будущих провизоров. Проанализирован опыт проектирования образовательного процесса обучения фармакоэкономики в высших учебных заведениях и намечены перспективы совершенствования образовательного процесса и разработки методики обучения фармакоэкономики и ее внедрение в практику высших учебных заведений.

Ключевые слова: фармакоэкономика, будущие провизоры, будущие специалисты фармацевтической отрасли, организация обучения, методика преподавания, фармацевтическая отрасль.

SUMMARY

Konovalova Liudmyla. Trends of modernization of the educational process of teaching economic disciplines and improving the methodology of teaching pharmacoeconomics of the future pharmacists.

The article analyzes the trends of modernization of the educational process of teaching economic disciplines, integrated modernization changes in the teaching of economic disciplines in the system of higher medical and pharmaceutical education to improve the methodology of pharmacoeconomic education of the future pharmacists. The experience of

designing the educational process of teaching pharmacoeconomics in higher education institutions and the prospects for improvement have been outlined. Educational process and development of the methodology of pharmacoeconomic education and its implementation in the rationale of higher education institutions are revealed.

It has been established that the system of teaching economic disciplines of professional training of pharmacists in higher education institutions includes the following disciplines: the fundamentals of economics; pharmacoeconomics.

Teaching pharmacoeconomics as an integrated science in the professional training of the future pharmacists results in the optimization of the pedagogical process and modernization of the content with introduction of innovative changes in the field of economics, namely: the use of methodological approaches and principles for reducing the cost of production and the cost of supplying pharmaceutical products, project management, controlling economic indicators efficiency of production, logistic innovations and effective strategic management in the pharmaceutical enterprise to achieve competitiveness in the pharmaceutical market, including pharmaceuticals available to the general population in the formulary list. Introduction of a comprehensive pharmacoeconomic analysis from the stage of development and introduction into the production of new drugs on the basis of the pharmacoeconomic substantiation of the benefits of therapeutic efficacy, safety, and availability for patients is highlighted.

Formation of the future pharmacists' professional readiness to apply a set of methods of pharmacoeconomic analysis to improve the medical provision of the population is revealed. In order to implement effectively innovative changes in the educational process, it is advisable to supplement the content modules and develop a scheme of phased application of the methodology of pharmacoeconomics training for the future pharmacists in higher education institutions.

The conceptual basis of designing the methodology for studying pharmacoeconomics in the process of preparation of the future pharmacists in higher education institutions on the basis of the integrated application of the method of clinical and economic analysis, logistic and pharmacoeconomic approaches and principles of rational pharmacotherapy and social pharmacy are defined; they provide improvement of the pedagogical process, by introducing universal standards of management system quality, design and risk management, as well as the standards of other systems of effective enterprise management, which contribute to both formation and development of professional competence of the future specialists in the industry, and the comprehensive readiness for future professional activities.

Key words: *pharmacoeconomic, future pharmacists, future specialists in the pharmaceutical industry, organization of training, teaching methodology, pharmaceutical industry.*